

“BEŞ SENELİK UMÛR-U BAYTÂRİYE PROGRAMI” ÜZERİNE BİR İNCELEME*Ayşe Mentеш Gürler ^{1@}**A Study on “Five-Year Program for Veterinary Services”****Geliş Tarihi: 20.10.2009****Kabul Tarihi: 28.10.2009**

Özet: Hayvancılık, tüm dünyada, ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olarak kabul edilmektedir. Özellikle savaş koşullarında daha önemli hale gelen salgın hastalıklar nedeniyle, Kurtuluş Savaşı sırasında veteriner hekimlik hizmetleri, 14 Haziran 1920'de Ankara'da kurulan "Umûr-u Baytâriye Dairesi" tarafından yürütülmüştür. Cumhuriyetin ilânından sonra, 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde alınan kararların çerçevesinde, veteriner hekimliği hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi amacıyla, 1924 yılında "Beş Senelik Umûr-u Baytâriye Programı" hazırlanmıştır. Programda belirlenen amaçlar arasında, hayvan ırklarının ıslahı ve çoğaltılmaları, verimlerinin artırılması, ürünlerinin değerlendirilmesi, park, pazar, panayır ve benzeri yerlerde üreticiyi özendirici ortam yaratılması, salgın hastalıkların önlenmesi, yeterli ve yetenekli eleman yetiştirilmesi gibi konular bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Veteriner Hizmetleri, Veteriner İşleri, Program

Summary: Livestock, all over the world, need to be developed at national level is considered as a strategic sector. Especially due to epidemic diseases which becomes more important in war conditions, veterinary medicine service was conducted by "Umûr-u Baytâriye Department" which was established 14 June 1920 in Ankara, during the War of Independence. After the declaration of the Republic, İzmir Economy Congress was collected in 1923. As a part of decisions taken in this Congress in the framework of veterinary services with the aim of the reorganization, "Five Year Program for Veterinary Services" was prepared in 1924. Specified in the program between objectives, improvement of animal breeds and reproduction, yield enhancement of the product to evaluate, parks, markets, fairs and other places to encouraging manufacturers to create environment, epidemic disease prevention, adequate and competent staff to bring up issues such as are available.

Keywords: Veterinary Services, Veterinary Affairs, Program

GİRİŞ

Tüm çağlarda, hayvanların salgın hastalık ve diğer doğal felaketler nedeniyle kaybı ekonomik ve hayati sorunlara neden olmuştur. Dünyada bilimsel anlamda veteriner hekimlik eğitimi zorunlu kılan neden de salgın hayvan hastalıklarıdır. Veteriner hekimlik tarihinin klasik kaynakları, 1762 yılında Fransa'nın Lyon kentinde ilk veteriner okulunun açılışını, 17. yüzyıl boyunca Avrupa'da büyük sayıda hayvan kaybına neden olan sığır vebası salgınlarına bağlamaktadır (Bekman, 1940; Erk, 1978).

Türkiye'de veteriner hekimlik eğitimi, ordunun gereksinimlerine yönelik olarak 1842 yılında başlamış; halk elindeki hayvanların salgın hastalıkları ile mücadele için gereken veteriner hekimlerin yetiştirilmesi amacıyla askeri okula sivil öğrenci de kabul edilmiştir (Anon, 1880; Bekman, 1940; Erk, 1978, Suphi Edhem, 1918). Erk ve Dinçer

(1970), sivil veteriner hekimliği okulunun (1889) açılışından önce 15 kadar sivil veteriner hekimin mezun olduğunu bildirmektedir.

Veteriner hekimlik hizmetlerine yönelik ilk kurumsal yapı 1888 yılında kurulan "Umuru Baytâriye Müfettişi Umumîliği" ve ilk yasal düzenleme de 29 Kasım 1893 tarihli "Veteriner Merkez Teşkilâtı Nizamnamesi" olmuştur (Ali Rıza, 1924; Bekman, 1940).

Salgın hayvan hastalıklarının önlenmesi amacıyla 1893'de "Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Komisyonu" kurulmuş ve 18 maddelik "Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Talimatnamesi" hazırlanarak Bursa'da askeri veteriner hekimlerce uygulanması sağlanmıştır (Bekman, 1940; Erk, 1978).

"Panayır ve Pazar ve Mezbahalarda İcra Olunacak Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye ve Muamelatına

* Makale "Beş Senelik Umur Baytariye Programı" başlığı ile "Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) 6-9 Kasım 2007, İzmir" de bildirisi olarak sunulmuştur

1 Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, ŞANLIURFA Tel. +90 414 3128456 Faks. +90 414 3144158

@ mgurler@harran.edu.tr

Dair" (1899) yönetmelik ile "Demiryolu ve Merakibi Bahriye ile Naklolunan Hayvanat İçin Müstemat Eşyanın Fennen Tathiri" (1899) hakkında 13 maddelik yönetmelik dışında uzun süre, veteriner hekimliğe ilişkin hiçbir yasal düzenleme yapılmamıştır (Bekman, 1940). Bu iki yönetmeliğe dayanılarak, veteriner hekimler hastalıklarla mücadeleden çok pazar, panayır ve mezbahalarda "rûsum-u hayvaniye" tahsili ile görevlendirilmişlerdir (Ali Rıza, 1924; Anon, 1933a; Anon, 1933b; Anon, 1933c; Bekman, 1940).

Veteriner hekimlerin salgın hastalıklar ve mesleklerine ilişkin alanlarda çalışmalarına kısmen olanak sağlayan 45 maddelik "Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Kanun-u Muvakkati" 1913 yılında yürürlüğe girmiş (Anon, 1913) bu kanuna ek olarak 92 maddelik "Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Talimatnamesi" 1914 yılında yayımlanmıştır (Anon, 1914).

Kurtuluş savaşı sırasında Ankara'da, 14 Haziran 1920'de "Umur-u Baytariye Dairesi" kurulmuş; savaş boyunca veteriner hekimlik hizmetleri bu daire tarafından yürütülmüştür (Harp Tarihi Encümeni, 1933).

Cumhuriyetin ilânından sonra, İzmir'de 1923 yılında toplanan İktisat Kongresinde yapılan tartışmalar ve alınan kararların ışığında veteriner hekimlik hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi amacıyla beş yıllık bir program hazırlanmış, ve 1925 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur (Ali Rıza, 1924). Çalışma, bu programın veteriner hekimlik tarihindeki yeri ve önemini saptamak amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metot

Araştırma materyalini Ziraat Vekaleti Umur-u Baytariye Müdürüyeti Umumisi tarafından 1924 yılında yayınlanan 38 sayfalık program oluşturmaktadır. Program metni eski Türkçe'den günümüz Türkçesine özetlenerek çevrilmiş, konuya ilişkin literatür ve belgelerle birlikte incelenerek, değerlendirilmiştir.

Bulgular

Program, 1912-1929 yılları arasında Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü görevini yürüten (Bekman, 1945) Ali Rıza (Uğur) Bey'in imzasıyla yayımlanmıştır.

İç kapağında "Tarihçe-i Baytari ve Malumat-ı Umumiye" alt başlığı bulunmaktadır. Planda, "giriş"; "veteriner tarihi ve genel bilgi"; "örnek alınması gerekli bir veteriner teşkilatı" ile "şimdiki durum" başlıkları altında, dünyada ve Türkiye'de veteriner hekimliğinin gelişimini eğitim-öğretim, yasal

düzenlemeler ve teşkilatlanma ile mesleki sorunlar açısından ele alınmıştır. "Şimdiki Durum" bölümünün devamında ayrı bir başlık kullanılmadan 1925-1929 yılları arasında gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri maddeler halinde sıralanmıştır. Bu bölümden sonra da yine başlık kullanılmadan "hayvan sigortalarından" söz edilmiştir (Ali Rıza, 1924).

Programın içeriği başlıklarına göre aşağıda özetlenmiştir.

Giriş (Mukaddime)

Hayvanların ülke ekonomisinde önemli bir yeri olduğu vurgulanarak, Türkiye'nin mevcut hayvan varlığını koruma, ıslah ve geliştirme çalışmalarını sürdürerek ilerleyebileceği belirtilmiştir.

Ülkedeki hayvan varlığının I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları sırasında çok azalması nedeniyle, hayvan sayısının artırılması ve hayvancılığın geliştirilmesinin vatani bir görev olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tarihsel olarak Türklerin hayvan sevgisi ve hayvan yetiştiriciliğinde gösterdikleri başarılarından söz edilerek; memleketin içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi için hayvancılığın geliştirilerek ihracat yapılabilecek duruma gelmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, İngiltere, Fransa, Almanya ve Macaristan gibi ülkelerin hayvan ıslahı ve hayvan sağlığını koruma önlemleri sayesinde gelişmiş ülkeler arasında yer aldıkları belirtilmiştir.

Özellikle Macaristan'da ıslah ve sağlık koruma çalışmalarına köylülerin de etkin bir şekilde katıldığı ifade edilerek, Türkiye'nin zengin meralara sahip olduğu; bunların çok fazla bir masraf yapılmadan yararlanmaya uygun oldukları ve böylece ekonomiye büyük bir katkı yapılacağı vurgulanmıştır.

İstiklal Savaşı ve Lozan Antlaşması sonrasında artık yapılması gerekenin ülkeyi kalkındıracak yapılanmaların gerçekleştirilmesi olduğu ve eğer bu ihmal edilirse refaha ulaşamayacağı ve uygar ülkeler arasına katılamayacağımız belirtilmiştir.

Veteriner Tarihi ve Genel Bilgi (Tarihçe-i Baytari ve Malumat-ı Umumiye)

Veteriner tarihinin, sığır vebasının Avrupa'da yayılması ve yarattığı hasar ve kayıpla başladığı vurgulanmıştır. Sığır vebası nedeniyle telef olan hayvan sayısının 17. yy sonunda 200 milyona ulaştığı ve bu nedenle veteriner okullarının kurularak veteriner hekim yetiştirilmesinde belirleyici yeri olduğu ifade edilmiştir. Fransa'nın Lyon kentinde açılan okulun tarihi 1760 olarak verilmiştir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde açılan veteriner okullarının açılış tarihleri sıralandıktan sonra,

Beş Senelik Umûr-u...

1889'da İstanbul'da bir okul açıldığı belirtilmektedir. Ancak, 1839 yılında ordu hayvanlarında görülen hastalıklarla mücadele amacıyla Harbiye Mektebinde bir sınıf kurulduğu ve buradan mezun olanlara binbaşı olana kadar "baytar" ünvanı verildiği; ülke genelinde salgın hayvan hastalıklarıyla mücadele edecek eleman bulunmadığı vurgulanmaktadır.

1877 Rus harbinden sonra hemen hemen tüm ülkeye yayılan sığır vebasına karşı bilimsel önlemlerin alınmasının zorunlu hale geldiğinin anlaşıldığı ve bu dönemde Avrupa'da yapılan uluslararası kongrelerde de hayvan sağlığı koruma önlemlerinin alınmasının zorunluluğunun ortaya konması nedeniyle Nafi-a Nezaretinde "Umur-u Baytariye Müfettişi Umumiliği"nin kurulduğu belirtilmiştir. Bu bölümde, hakkında yukarıda bilgi verilen veteriner teşkilatının gelişimi anlatılmış ve "hayvan ıslahı ve veteriner işleri şubesi" için "salgın hayvan hastalıklarının önlenmesi ve tedavisi için hayvan sağlığı koruma önlemlerini almak, cins hayvanların ıslahı ve hayvan yetiştiriciliği için haralar, numune ağılları ve hayvan yarışma sergileri oluşturmakla görevlidir. Gerekli görülürse bu şubenin görevleri başka bir tüzük ile düzenlenecektir" denilmiştir.

Sivil Veteriner Okulundan diploma alan ilk veteriner hekimlerin 705 kuruş maaşla göreve başladıkları ancak daha sonra maaşlarının 305 kuruşa düşürüldüğü ve hayvan sağlığı ve ıslahı ile görevlendirilecekleri yerde hayvan vergisi tahsilatı yapmaya mecbur bırakıldıkları ifade edilerek, bu dönemin Türk veteriner hekimliğinde "fetret ve inhitat (karışıklık ve düşme)" devresi diye hatırlandığı belirtilmektedir.

Sonraki bölümlerde 1889'da İstanbul'da görülen kolera salgını sonrası başlayan bakteriyoloji çalışmaları özetlenmiştir.

Hayvan ıslahı ve geliştirilmesi çalışmalarıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler verilmiş; ayrıca yıllara göre çeşitli ülkelerin hayvan sayıları ve türleri ile Türkiye'deki I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki hayvan sayıları ve türleri verilmiştir. Bu bölüm, Büyük Millet Meclisine sunulan "Hayvan Islahı Kanun" tasarısının bir an önce yasalaşması gerektiği saptaması ile bitmektedir.

Örnek Alınması Gerekli Bir Veteriner Teşkilatı (Numune İttihazına Layık Bir Umur Baytariye Teşkilatı)

Bu bölümde Versay Antlaşması sonrasında Almanya'dan Fransa'ya geçen Alsas-Loren bölgesindeki veteriner teşkilatı incelenerek, Türkiye için örnek alınması gereken bir yapılanma olduğu vurgulanmıştır.

Şimdiki Durum (Vaziyeti Hazıramız)

Tüm dünyada veteriner işleri teşkilatının biri hayvan sağlık koruma uygulamasıyla salgın hastalıkları önlemek ve yok etmek diğeri ise var olan hayvanların ıslah edilerek iyileştirilmelerine çalışmak üzere başlıca iki görevi olduğu vurgulanarak başlamaktadır.

Avrupa ülkelerinde bu konularla ilgili olarak güçlü yasal düzenlemelerin olduğu ve bu yasalarda gerekli görüldükçe değişiklikler yapıldığı belirtilerek, Osmanlı döneminde bu alanda yapılan yasal düzenlemelerin yetersizliği ifade edilmiştir. Sınırlı kaynak ve veteriner hekim sayısına rağmen, salgın hayvan hastalıkları ile yapılan mücadele ve diğer uygulamalar özetlenmiştir. Bu amaçla kurulan bakteriyolojihane ve serum üretim laboratuvarları hakkında bilgi verilmiştir. Hayvan ıslahına yönelik çalışmalar ve oluşturulan kurumlar (hara, inekthane, aygır depoları vb.) anlatılmış ve eksik hususlar vurgulanmıştır. Ayrıca, veteriner okulundan 1924 yılına kadar 426 mezun verildiği ve belirtilen yıl görev yapan veteriner hekim sayısının 216 olduğu vurgulanmıştır. Veteriner hekim sayısını artırmak için okula kayıt yaptıracak öğrencilerin teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu bölümde herhangi bir başlık kullanılmadan, yıllara göre yapılması planlanan hizmetler maddeler halinde belirtilmiştir.

1925 (1341) senesinde gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri:

1- Salgın hastalıklar ve hayvan sağlık zabıtasına ilişkin olarak:

- a) Hayvan Sağlık Zabıtası Kanununun günün gereksinimlerine göre değiştirilmesi
- b) Sığır vebası mücadelesinin sürdürülmesi
- c) Sınırlar ile hayvan ithalatı ve ihracatı yapılan iskelelerde tahaffuzhane inşası, veteriner hekim, gardiyan ve gerekli alet ve malzemenin sağlanması
- d) İstanbul'a dışarıdan getirilen kasaplık hayvanların şehre karıştırılmadan doğrudan mezbaha ahırlarına yerleştirilmelerinin sağlanması
- e) Dezenfeksiyon talimatnamesi
- f) Veteriner hekimlere verilmek üzere enjektör, pulverizatör, termometre ve ilaç sağlanması.
- g) İstanbul'a dışarıdan gelecek süt ineklerine tüberkülin uygulanması ve bununla ilgili mevcut yönetmelikte değişiklik yapılması
- h) Ruam ve bulaşıcı lenfanjit hastalıkları ile mücadele ve konu ile ilgili talimatname hazırlanması
- ı) Bulaşıcı keçi zatürresine karşı aşı hazırlanması
- i) Bakteriyolojihane bir müze oluşturulması
- j) Ankara'da mikrobiyoloji ve gıda analiz laboratuvarı kurulması
- k) Distol alımı için bütçeye ödenek konulması

l) Ülke içinde hayvan nakillerinin düzenlenmesi ve muayenelerinin sağlanması

m) Sarp arazilerin haritalarının hazırlanması

2- Hayvan sayısının artırılması ve ıslah edilmeleri

a) Karacabey harasının eksiklerinin tamamlanması

b) Çifteler ve Uzunyayla'daki aygır depolarına 25'er aygır satın alınması

c) Ülkenin hayvan varlığı hakkında illerden alınan raporların incelenmesi için bir komisyon oluşturulması ve verilecek kararların uygulamaya konması

d) Mecliste bulunan hayvan ıslahı kanunu önerisinin yürürlüğe girmesinin sağlanması

e) Harada sütçülük ve hayvan bakıcılığı konularında çevre köylerden genç köylülerin yetiştirilmesinin esas olarak kabulü ve uygulanması

f) Çevre köylere çok sayıda boğa dağıtılması

g) Hayvan muayenesi hakkında kanun ve yönetmelik taslağı hazırlanması

h) Süt inekleri ve süt ticaretine ait nizamname

ı) Veteriner Fakültesi tüzüğü'nün Millet Meclisine sevk

i) Uzmanların çağırılması ve veteriner teşkilatı tüzüğü'nün hazırlanması

j) Avrupa'ya beş öğrenci gönderilmesi

k) Aygır depolarının bulunduğu yerlerdeki idareler tarafından sıfat istasyonlarının inşaatının sağlanması

l) Hayvan ıslahı dernekleri, sergi ve koşu kanunlarının yetkililere sunulması

1926 (1342) senesinde gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri:

a) Sınır ve limanlarda tahaffuzhanelerin desteklenmesi

b) Sığır vebası, ruam, lenfanjit hastalıkları ile mücadelenin devamı

c) Salgın hastalıklarla mücadele için merkezlerin kurulması (Adana'da)

d) İllerde görevli veteriner hekimlere senet karşılığında birer toros takımı sağlamak

e) Veteriner hekimlere gerekli aletlerin alınması

f) Distol alımı

g) Adana, Kars ve İzmir'de tüberkülin uygulamasının geliştirilmesi

h) Hayvansal gıdaların muayene yöntemleri ile ilgili tüzük hazırlanması

ı) Haranın geliştirilmesine devam ve tay çiftliği kurulması

i) Çevre köylere çok sayıda boğa dağıtılması

j) Damızlığa yaramayan erkeklerin belirlenmesi

k) Çifteler-Aziziye'de 250 hayvanlık bir örnek tiftik ve deneme ahırının kurulması

l) Çifteler ve Uzunyayla depolarının 25'er aygır daha alınarak eksiklerinin giderilmesine devam edilmesi

m) Veteriner Fakültesinde bir inekhane kurulması ve zootekni laboratuvarlarının genişletilmesi

n) Veteriner Fakültesinde bir nalbant şubesi kurulması ve nalbantların zorunlu eğitime tabi tutulması

o) Yurtdışına 5 öğrenci gönderilmesi

1927 (1343) senesinde gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri:

a) Sınır ve limanlarda tahaffuzhanelerin desteklenmesi

b) Sığır vebası, ruam, lenfanjit hastalıkları ile mücadelenin devamı

c) Adana'da 341 yılında açılan salgın hastalıklar merkezinin geliştirilmesine devam edilmesi

d) Proplazmos hastalığı ile mücadele

e) İstanbul'da bir ekarisaj tesisi (rendering) kurulması

f) Uzunyayla'da ester yetiştirmek için 50 baş merkep aygırı alınması

g) Gerek haradan gerekse satın alınarak çevre köylere çok sayıda boğa dağıtılması

h) Çukurova'da bir aygır deposu kurulması

ı) Ankara'da hayvan sergi ve yarışmalarının düzenlenmesi

i) Ankara, İzmir, İstanbul ve Samsun at yarışlarına yardım edilmesi

j) Veteriner Fakültesindeki inekhanenin desteklenmesi

k) Avrupa'ya 5 öğrenci gönderilmesi

l) Macaristan haralarında incelemede bulunmak üzere hara ve depo memurlarından 3-5 kişinin gönderilmesi

m) Çifteler-Dokuzoluk'da örnek merinos ağılı kurulması

1928 (1344) senesinde gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri:

a) Sınır ve limanlardaki tahaffuzhanelerin kesinlikle desteklenmesi

b) Ruam, lenfanjit ve proplazmos hastalıkları ile mücadelenin devamı

c) Erzincan Serum Merkezinde aşı üretimine devam edilmesi

d) Çifteler, Uzunyayla ve Çukurova aygır depolarının desteklenmesine devam edilmesi

e) Harada bir uygulama merkezi kurulması

f) Ankara ve Bursa'da hayvan sergileri ve yarışmaları düzenlenmesi

g) Çevre köylere boğa dağıtımının sürdürülmesi

h) İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun ve Sivas'ta at yarışlarına yardım edilmesi

Beş Senelik Umûr-u...

- 1) Beş öğrencinin Avrupa'ya gönderilmesi 1929 (1345) senesinde gerçekleştirilecek olan veteriner hekimlik hizmetleri:
 - a) Hastalıklar ile mücadeleye devam edilmesi
 - b) Sultansuyu çiftliğinde 100 kısraklık bir hara kurulması
 - c) Urfa ve Adana'da hayvan sergisi ve yarışmalarının düzenlenmesi
 - d) Erzurum'da Karagül deneme ve örnek ağılı kurulması
 - e) Erzurum ve Adana'da hayvan ıslahı deneme istasyonu kurulması
 - f) At yarışlarının düzenlenmesine devam edilmesi
 - g) Köylere haralardan veya satın alınarak boğa dağıtımının devamı

Gerçekleştirilecek hizmetlerin belirtilmesini takiben ayrı bir paragrafta, "Hayvan Sigortalarına gelince" ifadesinden sonra, şirketlerin bu alanda faaliyetine izin vermenin köylülerin çıkarları açısından doğru olmayacağı; Köy Sigorta Sandıkları oluşturularak, her köylünün hayvan sayısına göre belirlenen miktarda para yatırması ve telef olan hayvanları için bu sandıktan tazminat alınmasının daha uygun bulunduğu belirtilmiştir. Rapor, hayvan sigortası konusunda, ziraat, orman ve veteriner memurların köylüleri bilgilendirmeleri ve teşvik etmeleri gerektiği vurgulanarak tamamlanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Günümüzde, bir endüstri haline gelmiş olan ve ülke ekonomilerinde önemli bir yeri bulunan hayvancılık, ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olarak kabul edilmektedir. Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında hazırlanan bu ilk programda da, hayvancılığın ülke ekonomisinin gelişimi için vazgeçilmez bir sektör olduğu tekrar tekrar vurgulanmıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında mevcut olan zor koşullar ve tüm olanaksızlıklara karşın, veteriner hekimliğe ilişkin düzenlemelerin ve yapılanmanın, bilimsel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmesi yönündeki kararlılık son derece önemlidir.

Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e aktarılan sorunların çokluğu ve kaynakların sınırlılığı dikkate alındığında, bu programın Cumhuriyet'in kuruluş felsefesine uygun olarak, veteriner hekimlik alanında güçlü kurumsallaşma ve sorunların çözümüne yönelik olarak büyük başarıların temelini oluşturduğu söylenebilir.

Programda belirlenen amaçlar arasında bulunan, hayvan ırklarının ıslahı ve çoğaltılmaları, verimlerinin artırılması, ürünlerinin değerlendirilmesi, üreticiyi özendirici ortam yaratılması, salgın hastalıkların önlenmesi, yeterli ve yetenekli eleman yetiştirilmesi gibi konularda

bilimsel yöntemler esas alınarak, akılcı çözüm önerileri ortaya konulduğu iddia edilebilir.

Programın tüm bölümlerinde aktarılan bilgilerden, hazırlayan kişi ya da ekibin, mesleki konularda çok yetkin olmalarının yanı sıra dünyadaki ve ülkemizdeki tarihsel gelişimi de çok iyi bildikleri ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında veteriner hekimliğe ilişkin olarak gerek yasal ve kurumsal yapılanma, gerekse eğitim alanında gerçekleştirilen ilerlemelerin, bu beş yıllık program çerçevesinde gerçekleştirildiği ve programın hedeflerine, önemli ölçüde ulaşıldığı söylenebilir.

Kaynaklar

Ali Rıza (1924). "Beş Senelik Umur Baytariye Programı". Okut Matbaası, Ankara.

Anon, (1880). Vasıta-i Servet. 3, 33-35.

Anon, (1913). "Zabita-i Sıhhiye-i Hayvaniye Kanun-ı Muvakkati". Yeni Turan Matbaası, Dersaadet.

Anon, (1914). "Zabita-i Sıhhiye-i Hayvaniye Talimatnamesi". Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet.

Anon, (1933a). "Baytar İşleri: T.C. 1923-1933". Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

Anon, (1933b). Baytarlık ve Türkiye'deki Teşkilatı. Ziraat Gazetesi, 4, 9-10, 447-449.

Anon, (1933c). Türkiye'de Baytarlığın Umumi Hizmetleri. Ziraat Gazetesi, 4, 9-10, 449-452.

Bekman, M. (1940). "Veteriner Tarihi". Ankara Basım ve Cildevi, Ankara.

Bekman, M. (1945). "Veteriner Hekimliğimizin Büyükleri". Marifet Basımevi, İstanbul.

Erk, N. (1978). "Veteriner Tarihi". AÜ Basımevi, Ankara.

Erk, N., Dinçer, F. (1970). "Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi". AÜ Basımevi, Ankara.

Harp Tarihi Encümeni (1933). "İstiklal Harbinin Baytari Harp Tarihi, Methal-Merkez ve Umumi Cephe". Askeri Matbaa, İstanbul.

Suphi Edhem (1918). "Nevsal-i Baytari". Agop Matasyon Matbaası, İstanbul.